

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ТУРИЗМОЗНАВЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглянуто національно-патріотичне виховання студентів туризмознавчих спеціальностей як складову формування їх професійних компетенцій. Змодельовано портфоліо професійних компетенцій майбутнього працівника вітчизняної індустрії туризму з урахуванням професійних умінь, професійних знань і загальнолюдських цінностей. Введено до наукового обігу поняття «патріотичної компетентності». Запропоновано практичний інструментарій для її формування і втілення.

Ключові слова: туризм, освіта, національно-патріотичне виховання, студентська молодь, патріотизм, компетенція, компетентність, патріотична компетентність, фахівець з туристичної діяльності, патріотична самосвідомість, патріотичні почуття, патріотична діяльність.

«Любіть всі своє, свого тримайтеся і про своє дбайте...»

Андрей Шептицький

Сучасний етап розвитку української державності потребує постійного пошуку та оновлення націєтворчих смислів та світоглядних орієнтирів виховання молодого покоління країни. Героїчне сьогодні вимагає швидкої реакції на сучасні виклики за умови переформатування свідомості на українознавчі, ріднокультурні, людиноцентричні цінності, закладені глибоко в ментальних архетипах нашого народу. Їх відродження, популяризація та свідоме культивування є пріоритетом національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

Серед концептуальних нормативно-правових документів фрагментарно приділяється увага студентству [5; 7; 8], найкращі представники якого в сучасних умовах демонструють патріотизм, національну гідність, високу громадську позицію, жертвовність. Фактично, маємо дисбаланс: з одного боку, є інтелектуальний ресурс, здатний бути частиною загальнодержавних виховних процесів, а з іншого, відсутність дієвих правових механізмів залучення студентської молоді до їх реалізації. З огляду на це патріотично налаштовані, національно свідомі науково-педагогічні кадри установ вищої школи

самотужки втілюють авторські інноваційні програми, методики, розробки.

Ще й донині очевидним є «конфлікт інтересів», що виникає між представниками академічної наукової спільноти, яка не здатна сприймати зміни в суспільстві, бо «загартована» радянською освітньою системою, яка вихолощувала все національне, етнічне та самобутнє. Тому студент інколи опиняється віч-на-віч зі своїми ціннісними життєвими орієнтирами, базис для утвердження яких не створюється у вищому навчальному закладі (далі – ВНЗ).

Беззаперечним, за таких обставин, стає цілеспрямоване, систематичне, методично обґрунтоване формування та виховання патріотичних почуттів, настроїв, переконань під час навчально-виховного процесу та в позааудиторний час, які, не очікуючи на вказівки «згори», застосовують педагоги-новатори, просвітники, носії української автентики, досвід яких вартий наслідування.

Однак мусимо визнати, що в суспільній практиці українська система фахової підготовки спеціалістів у вищій школі потребує ретельного, ціннісного, методичного переформатування своєї діяльності у бік україно-, націє-, людино-, культуроцентризму. Таких змін потребують і освітні заклади, що забезпечують підготовку фахівців для вітчизняної індустрії гостинності.

Спектр окреслених проблем підтверджує *актуальність запропонованого дослідження і визначає його мету*, спрямовану на науково-теоретичне обґрунтування важливості національно-патріотичного виховання студентів туризмознавчих спеціальностей як складової формування їх фахових компетентностей. Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання: змодельовати портфоліо фахових компетентностей майбутнього працівника вітчизняної індустрії туризму з урахуванням національних традицій виховання та навчання; виокремити парадигмальні цінності особистісного світогляду студента – майбутнього фахівця з туристичної діяльності; запропонувати практичний інструментарій для їх формування, виховання та втілення.

Науково обґрунтовували важливість національно-патріотичного виховання молодого покоління українців в сучасних

умовах такі вчені, як І. Бех, А. Бойко, М. Боришевський, В. Кремень, Ю. Римаренко, О. Сухомлинська, Г. Філіпчук та інші.

Правові засади патріотичного виховання студентства неодноразово оприлюднювалися освітніми державними інституціями [5], однак не мали глибинного проникнення в навчально-виховний процес вищої школи через ряд суспільно-політичних, ідеологічних, етнокультурних факторів. Наразі в країні назріла гостра потреба в дієвому патріотичному вихованні дітей та молоді із застосуванням концептуальних підходів до його реалізації.

Дослідники А. Афанасьєв, О. Гевко, Л. Паламарчук, Н. Щук наголошують на важливості формування ціннісних духовних, моральних, громадських, патріотичних світоглядних орієнтирів молоді, вказують на необхідність системного характеру суб'єктно-об'єктної взаємодії з фокусуванням педагогічної діяльності на принципі студентоцентризму (за Г. Горбач) та людинознавчих, народознавчих, особистісно-гуманних підходах до виховання.

Вчені О. Смалько та С. Благініна акцентують увагу на діяльності інституту кураторства, спрямованій на позааудиторну системну роботу науково-педагогічних колективів зі студентською молоддю, актуалізуючи історико-пошукову, краєзнавчу, художньо-творчу діяльність.

Відповідно до Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки, туризм, краєзнавство, культура, мистецтво, охорона довкілля та інше визнано сферами утвердження національно-патріотичного виховання, що підтверджує і науковий інтерес вітчизняних дослідників А. Гаврилюк, Ю. Столбової до цієї тематики; учені наголошують на важливості їх використання як дієвих ідентифікаторів національної ідентичності.

Дослідники В. Лозовецька, Н. Степанець, Г. Уварова та інші вбачають необхідність формування фахових компетентностей майбутніх фахівців з туристичної діяльності через систему набутих знань, умінь і навичок, залишаючи поза увагою концептуальний підхід до формування фахових компетентностей на засадах активного патріотизму, національної самоідентифікації, громадянської позиції, духовності, національної самосвідомості, що і обрано центром уваги запропонованого дослідження.

Враховуючи те, що під компетенцією розуміють добру обізнаність та практичний досвід особи з певного кола питань, навчальним закладом формуються та втілюються соціально задані вимоги до професійної підготовки особи у відповідній сфері [4].

Цей процес відбувається поетапно і має: по-перше, ціннісно-змістовний вимір, що спрямований на формування та усвідомлення студентами майбутньої професійної діяльності, а тому збігається з вивченням теоретичних дисциплін; по-друге, інформаційно-когнітивний, зосереджений на опануванні спеціальних дисциплін та проходженні виробничих практик; по-третє, емоційно-вольовий, який формується під час вивчення спецкурсів, практичних засвоєнь теоретичних знань та поведінкового компоненту професійних компетенцій [9, с.137].

Здобуті під час навчання знання та початковий професійний досвід формують набір компетенцій, які підсилюються поінформованістю, обізнаністю, авторитетністю особи і корелюють із результативними та ефективними діями на користь туристичного підприємства.

Тобто, ВНЗ реалізується модель «професійного ранця», в якому або немає місця для національно-патріотичного виховання та навчання, або вона не заповнена цією складовою, чи ще гірше, не враховує її взагалі. Тоді і маємо «на виході» фахівця не зацікавленого у просуванні ресурсів внутрішнього туризму, байдужого до суспільно-політичних та економічних перетворень у державі, не здатного їх здійснити.

Суб'єктами наукової уваги в запропонованій статті є студенти Київського національного університету культури і мистецтв (далі – КНУКіМ) напрямів підготовки «242 Туризм» (освітніх рівнів «Бакалавр» та «Магістр»), які за період навчання формують свої професійні компетенції як фахівці з туристичної діяльності, туризмознавці. З огляду на це кафедра міжнародного туризму КНУКіМ (далі – КМТ) спрямовує свою науково-педагогічну та виховну роботу на ґрунтовну професійну підготовку фахівців з урахуванням чинних стандартів вищої освіти та працює на перспективу із застосуванням різноманітних методик надання знань на засадах гуманізму, патріотизму, національної ідентичності, інформаційної,

комунікативної, комунікаційної обізнаності, толерантності, інноваційності, історизму, людиноцентризму тощо.

За результатами навчання на основі набутих компетенцій формується низка компетентностей, що підтверджують відповідність обраній професії і охоплюють такі її різновиди: інтегральна, що ґрунтується на здобутті сукупних знань, професійних умінь і навичок комунікативної взаємодії, які фахівцем з туристичної діяльності формуються свідомо й цілеспрямовано під час навчання та виробничої практики; загальні об'єднують методологічні, інструментальні (когнітивні, лінгвістичні, міжособистісні, системні); спеціальні (фахові) спрямовані на більш активну самореалізацію; аналітичні сприяють опрацюванню спеціальної туристичної інформації та продукують ефективні управлінські рішення; функціональні забезпечують фахове та своєчасне виконання професійної діяльності; комунікативні (корпоративні) – дотримання прийнятих правил внутрішніх та зовнішніх комунікативних зв'язків; управлінські забезпечують виконання функцій туристичного менеджменту; стратегічні сприяють розробленню та обґрунтуванню місії і цілей розвитку підприємства; правові демонструють обізнаність з галузевої нормативно-правової бази.

Усі перелічені вище компетентності враховано при розробленні проектів Стандарту вищої освіти України за напрямом підготовки «242 Туризм» (першого – бакалаврського та другого – магістерського рівнів), в яких теоретичний зміст предметних сфер застосування компетентностей пропонується реалізовувати на концепціях патріотичного виховання та національної ідентичності (з-поміж інших – гуманістичної, глобалізаційної, геопросторової організації, геолокалізаційної, сталого розвитку; інформаційної, холістичного маркетингу, сервісної, постіндустріальної).

Враховуючи вищевикладене, постає питання про моделювання портфоліо професійних компетентностей фахівця з туристичної діяльності. На допомогу науковцям КМТ прийшли студенти 2–4 курсів, які взяли участь в експертному соціологічному опитуванні з метою виявлення основних складових фахових компетентностей у розрізі інтегративних професійних видів діяльності. За результатами опитування було встановлено, що студент-випускник «бачить себе» з набором відповідних знань, умінь і цінностей, що становлять основу

його особистісного, професійного, громадянського, суспільного світогляду (табл.).

Таблиця

Набір професійних компетентностей фахівця з туристичної діяльності

Фахівець з туристичної діяльності повинен володіти		
професійними вміннями	загальнолюдськими цінностями	фаховими знаннями
менеджера-туризмознавця	національної ідентичності та самосвідомості	українознавця-народознавця
екскурсовода	патріотизму	географа
перекладача	альтруїзму	історика
аніматора	національної гідності	психолога
бізнесмена	освіченості	релігієзнавця
культуролога	духовності	правознавця
фахівця із гостинності	гуманізму	управлінця
маркетолога	полікультурності	мистецтвознавця
промоутера	толерантності	мовознавця

З наведеної вище таблиці випливає, що випускник Факультету готельно-ресторанного і туристичного бізнесу КНУКіМ (фахівець з туристичної діяльності) ідентифікує себе з особистістю, яка володіє певним набором фахових знань, професійних умінь, загальнолюдських цінностей, психолого-емоційних і комунікативних здібностей, необхідних для здійснення успішної маркетингової політики туристичного підприємства як «продавець мрії», яку допоможе реалізувати туристові на користь установи, яку представляє.

З переліку професійних компетентностей, наведених у таблиці, чітко виокремлюється патріотична компетентність, яка формується в студента у процесі наукової, навчально-виробничої та виховної роботи ВНЗ і реалізується в середовищі майбутньої професійної діяльності.

Вважаємо за необхідне виокремити структурні компоненти патріотичної компетентності фахівця з туристичної

діяльності, осердям якої є загальнолюдські цінності на рідно-українських засадах софійності (за С. Кримським), націєкультурності (за Г. Філіпчуком), україноцентризму (за Г. Ващенком), духовної працелюбності (за А. Шептицьким), рідномовності (за К. Ушинським), об'єднані патріотичними почуттями, патріотичною самосвідомістю та патріотичною діяльністю.

Патріотична самосвідомість у студента-туризмознавця повинна формуватись під час: набуття та розширення знань з історико-культурної, краєзнавчо-етнографічної, мовознавчої обізнаності; осмислення національної самоідентифікації, належності до народу, країни; духовного саморозвитку; усвідомлення патріотичної професійної конкурентоспроможності та активно-діяльній самореалізації в середовищі туристичного бізнесу.

Важливим компонентом формування патріотичної компетентності є патріотична діяльність, що ґрунтується на професійних уміннях: використовувати практику національного туropolейтингу та екскурсійної діяльності для формування нових та затребуваних туристичних маршрутів Україною; застосовувати досвід соціального підприємництва в туризмі; пропагувати активні види внутрішнього туризму в місцях особливої природно-естетичної цінності; брати участь у громадських ініціативах, пов'язаних із просуванням туристичних ресурсів країни; використовувати державну мову як домінуючу під час бізнес-комунікацій та екскурсійної діяльності тощо.

На сприятливому ґрунті формування професійної патріотичної самосвідомості та патріотичної діяльності утверджуються і зміцнюються патріотичні почуття: любові до Батьківщини, народу, держави; національної гордості за її досягнення, історичні перемоги; україномовної обізнаності як національної цінності; міжетнічної толерантності; національної гідності; дієвої професійної відданості справі й країні; суспільної солідарності; обізнаності в духовних цінностях українського народу; активної громадянської позиції; гуманістичної моральності тощо.

Однак при формуванні патріотичної професійної компетентності необхідно враховувати той факт, що студенти, які прибувають до вищого навчального закладу з різних частин України, мають різний рівень патріотичної самосвідомості.

Тому важливо: в одних пробудити індивідуальну патріотичну самосвідомість, в інших утримати її і привести у відповідність до колективної патріотичної свідомості. Досвід свідчить, що регіональна специфіка прояву патріотизму спостерігається і серед студентів-туризмознавців. І все більше представників північно-східних регіонів держави тяжіють до активних патріотичних настроїв та дій. Чим вищим буде рівень патріотичної самосвідомості випускників шкіл, тим ціннішим стане рівень професійної підготовки випускників ВНЗ.

У цьому контексті доречно пригадати практичні поради видатного українського педагога Г. Ващенко, який наголошував на тому, що є дві форми патріотизму – стихійний і свідомий. Перший проявляється як неусвідомлена любов до рідної природи, своїх земляків, рідних звичаїв, традицій, рідної мови. Стихійна любов до Батьківщини властива більшості людей, які не змінювали свого постійного місця проживання й усвідомлювали свою належність до певної нації. Свідомий патріот не обмежується пасивною любов'ю, а чітко ідентифікує себе з етнічною спільною, поглиблює свої знання з історії, культури, мови, розширює географічні горизонти пізнання країни, активно працює над формуванням національної самосвідомості [1, с. 285–288].

Тому, отримуючи щороку новий інтелектуальний ресурс студентства, КМТ проводить роботу з виявлення патріотичних настроїв молоді і вибудовує свою подальшу роботу з урахуванням концептуального підходу [2; 3]. З цією метою проводяться навчально-виховні, культурно-пізнавальні, просвітницькі заходи, тренінги, опитування, майстер-класи, що сприяють набуттю знань, практичного досвіду, утвердженню патріотичних світоглядних життєвих орієнтирів майбутнього фахівця з туристичної діяльності.

Вагоме місце в цій роботі посідає інститут кураторства, який реалізується викладачами кафедри упродовж чотирьох років бакалаврату. Серед напрямів роботи – національно-патріотичне, духовне, культурно-естетичне, морально-етичне виховання. Важливими у цьому контексті є методи ненав'язливого патріотизму, які проявляються через участь студентів у комунікативних заходах, туристичних походах, громадській діяльності. Починаючи з 2012 року, КМТ поєднує свою діяльність із загальноуніверситетськими акціями і

працює під гаслом «Тримай українську хвилю – відкрий для себе українську Україну!», що є пріоритетною ідеологічною складовою патріотичної промоції внутрішнього туризму майбутніми фахівцями-туризмознавцями.

У межах науково-дослідних робіт КМТ за напрямом «Дослідження потенціалу туристичних ресурсів в Україні» та в результаті апробації наукових досліджень розроблені унікальні інтерактивні ресурси просування внутрішнього туризму «Календар подієвого етнотуризму в Україні» на 2012, 2013 та 2014 роки та «Сучасні туристичні артефакти України». Наразі триває робота над проектом «25 перемог України на туристичній мапі країни».

На основі моніторингу ціннісних професійних орієнтирів студентської молоді було виявлено потребу в розробленні та викладанні для студентів 2 курсу бакалаврського рівня авторської навчальної дисципліни «Український етнічний туризм», спрямованої на здобуття теоретичних знань про наявний ресурсний потенціал українського етнічного туризму через призму ознайомлення з традиціями, віруваннями, культурою українців та необхідністю їх відродження, популяризації та використання засобами туризму в сучасних умовах.

КМТ підтримує тісну співпрацю з туристичними підприємствами м. Києва з тим, щоб залучати свідомо активну, патріотично налаштовану молодь до майбутньої професійної діяльності і формувати кадровий потенціал туристичних бізнес-структур з фахово підготовлених, патріотично налаштованих спеціалістів індустрії туризму, які своєю громадянською позицією доводитимуть важливість просування ресурсів внутрішнього туризму під гаслом «Любіть Україну. Відкривайте Україну. Мандруйте Україною!» Цьому сприяє й сучасне розуміння парадигми як процесу зміни способу мислення, переформатування суспільної свідомості, філософії ведення бізнесу з акцентом на національному туристичному продукті.

Національно-патріотичне виховання студентської молоді в українських реаліях повинно стати пріоритетною складовою національної системи вищої освіти в Україні. Профільними ВНЗ мають розроблятися відповідні нормативно-правові документи, які створюватимуть умови для активних науково-просвітницьких, культурно-мистецьких, громадських заходів патріотичного спрямування, розширюватимуть

можливості для патріотичної професіоналізації випускників. Для цього мають консолідуватися зусилля та встановитися тісне співробітництво між науковою, студентською спільнотою та представниками галузевих бізнес-структур, місцевих органів влади задля утвердження українознавчих цінностей.

Національно-патріотична складова фахової компетентності студентської молоді туризмознавчих спеціальностей КНУКіМ упродовж останніх років активно формується і може слугувати базовою для використання іншими навчальними закладами та застосовуватися фахівцями з туристичної діяльності у професійному середовищі. Осердям професійної компетентності має стати патріотична компетентність, яка формується патріотичною самосвідомістю, патріотичною діяльністю та патріотичними почуттями.

У подальшій перспективі діяльності КМТ КНУКіМ – розширення можливостей концептуального підходу до громадянсько-патріотичного та духовно-морального виховання студентів, удосконалення професійної компетентності за допомогою сучасних інтерактивних форм і методів роботи.

Література

1. Ващенко Г. Виховання волі і характеру : підручник для педагогів / Г. Ващенко. – Київ : Школяр, 1999. – 385 с.
2. Гаврилюк А. М. Український етнічний туризм як тренд національно-патріотичного виховання студентської молоді // А. М. Гаврилюк / Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи : зб. матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 25 лют. 2016 р.) / Мін-во освіти та науки, молоді та спорту України, Львівський ін-т економіки і туризму. – Львів : ЛІЕТ, 2016. – С. 43–53.
3. Гаврилюк А. М. Про національно-патріотичне виховання засобами туризму (з досвіду роботи кафедри міжнародного туризму КНУКіМ) / А. М. Гаврилюк // Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання : матер. VI Міжнародної ювілейної до 55-річчя ЧДТУ науково-практичної конференції (26-27 берез. 2015 р., м. Черкаси) : у 2-х томах / Мін-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2015. – Т. 1. – С. 119-122.
4. З Україною в серці (тренінг з патріотичного виховання дітей та молоді) : посіб. / І. Д. Бех, В. І. Кириченко, Ж. В. Петрович. – Харків : Друкарня Мадрид, 2016. – 140 с.

5. Концепція національного виховання студентської молоді // Освіта і управління. – Т. 12. – № 2. – С. 80–82.
6. Кучай О. Компетенція і компетентність – відображення цілісної та інтегративної суті результату освіти / О. Кучай // Рідна школа. – 2009. – № 11. – С. 44–47.
7. Мовчан П. Окремі пропозиції з приводу нагальних гуманітарних проблем / П. Мовчан, Г. Філіпчук // Голос Просвіти. – 2016. – 14–20 липня. – С. 1-2.
8. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : наказ Міністерства освіти і науки України від 16 черв. 2015 р. № 641 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4068>.
9. Степанець Н. П. Професійні компетенції фахівців для сфери туризму / Н. П. Степанець // Географія та туризм : наук. зб. / ред. кол.: Я.Б. Олійник (відп. ред.) [та ін.] – Київ : Альтерпрес, 2013. – № 24. – С. 131–137.
10. Філіпчук Г. Українська ідея: культурно-освітній вимір / Г. Філіпчук // Громадянське і патріотичне виховання у сучасному освітньому просторі України: проблеми та перспективи : матер. Всеукр. наук.-практ.конф. (12 трав. 2016 р., м. Чернівці) / Мін-во освіти і науки України, Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Видавець Яворський С. Н., 2016. – С. 172–178.

А. М. Гаврилюк

Національно-патриотическая составляющая профессиональной компетентности студентов туризоведческих специальностей

Киевский национальный университет культуры и искусств (36, ул. Коновальца, Киев, Украина)

В статье рассматривается национально-патриотическое воспитание студентов туризоведческих специальностей как составляющая формирования их профессиональных компетенций. Смоделировано портфолио профессиональных компетенций будущего работника отечественной индустрии туризма с учетом профессиональных умений, профессиональных знаний и общечеловеческих ценностей. Введено понятие «патриотической

компетентности». Предложено практический инструментарий для ее формирования и воплощения.

Ключевые слова: туризм, образование, национально-патриотическое воспитание, студенческая молодежь, патриотизм, компетенция, компетентность, патриотическая компетентность, специалист по туристической деятельности, патриотическое самосознание, патриотические чувства, патриотическая деятельность.

A. M. Havryliuk

National-Patriotic Part of Professional Competence of Tourism Specialities Students

Kyiv National University of Culture and Arts,
the Ministry of Culture of Ukraine (36 Konovaltsa Str., Kyiv, Ukraine)

The article raises the issue of the importance of national-patriotic education of tourism education specialities students as part of forming their professional competencies. The author presents a model portfolio of professional competence of the national tourism industry employee, who identifies oneself with the personality that has a certain set of professional knowledge, professional skills and human values, psychological, emotional and communication skills necessary to implement a successful marketing policy of tourism business. The concept of «patriotic competence» is introduced into scientific use, which can be formed in a student during scientific, educational, industrial and educational work of the university and implemented in the future career through patriotic consciousness, patriotism, patriotic activities. A conceptual approach for the formation, training and implementation of patriotic competence is substantiated. The paper determines the main components of national-patriotic education that are implemented in the activity of scientific and pedagogical staff of International Tourism department of Kyiv National University of Culture and Arts. Among them: educational, cultural, cognitive, educational events, training sessions, workshops, surveys, volunteer activities, excursions etc. The experience of cooperation between International Tourism department and tourism businesses, cultural institutions, public authorities and local governments for the formation of Ukrainian values in students is considered.

Keywords: tourism, education, national and patriotic education, college students, patriotic, competence, expert in tourism, patriotic consciousness, patriotism, patriotic activities.

References

1. Vaschenko, H. (1999). *Vykhovannia voli i kharakteru* [Education of will and character]. Kyiv: Shkoliar.
2. Havryliuk, A. M. (2016). *Ukrainskyi etnichnyi turyzm yak trend natsionalno-patriotychnoho vykhovannia studentskoi molodi*

- [Ukrainian ethnic tourism as the trend of national-patriotic education of student youth]. In *Rozvytok ukrainskoho etnoturizmu: problemy ta perspektyvy [Development of Ukrainian ethnic tourism : problems and prospects]*. Proceedings of conference: pp. 43-53. Lviv: LIET.
3. Havryliuk, A.M. (2015). Pro natsionalno-patriotychne vykhovannia zasobamy turizmu (z dosvidu roboty kafedry mizhnarodnoho turizmu KNUKiM) [About national-patriotic education by means of tourism (from experience of the department of international tourism of KNUKiM)]. In *Turystychnyi ta hotelno-restoranni biznes v Ukraini: problemy rozvytku ta rehuliuвання [Tourist and hotel-restaurant business in Ukraine: problems of development and management]*. Proceedings of conference: pp. 119-122. Cherkasy: Chabanenko Yu. A.
 4. Bekh, I. D., Kyrychenko, V. I. and Petrochko, Zh. V. (2016). *Z Ukrainoiu v sertsii [With Ukraine in the heart]* (2nd ed.). Kharkiv: Drukarnia Madryd.
 5. Kontseptsiiia natsionalnoho vykhovannia studentskoi molodi (2009) [Conception of national education of student young people]. *Osvita i upravlinnai, vol.12, 2*, 80-82.
 6. Kuchai, O. (2009). Kompetentiiia i kompetentnist – vidobrazhennia tsilisnoi ta intehratyvnoi suti resultatu osvity [Competency – a reflection of the integral essence of educational result]. *Ridna shkola, vol. 11*, 44-47.
 7. Movchan P., Filipchuk, H. (2016). Okremi proposytzii z pryvodu nahalnykh humanitarnykh problem [Some suggestions on urgent humanitarian problems]. *Holos Prosvity, vol. 28*, 1-2.
 8. Ministry of Education and Science of Ukraine (2015). *Pro zatverdzhennia Kontseptsii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei i molodi, Zakhodiv shchodo realizatsii Kontseptsii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei i molodi ta metodychnykh rekomendatsii shchodo natsionalno-patriotychnoho vykhovannia y zahalnoosvitnikh navchalnykh navchalnykh zakladakh* [On approval the Conception of National Patriotic Education of Children and Youth, Events to implement the of National Patriotic Education of Children and Youth Methodical recommendation on National Patriotic Education in secondary educational institutions] (Decree No. 641, June 16). Retrieved from <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4068>.
 9. Stepanets, N. P. (2013). Profesiini kompetentsii fakhivtsiv dlia sfery turizmu [Professional competence of tourism professionals].

In Ya.B. Oliinyk (Ed.), *Heohrafiia ta turyzm: Vol. 24.* (pp. 131–137). Kyiv: Alterpres.

10. Filipchuk, H. (2016). Ukrainiska ideia: kulturno-osvitnii vymir [Ukrainian idea: Cultural and educational dimension]. In *Hromadianske i patriotychne vykhovannia u suchasnomu osvithnomu prostori Ukrainy: problemy ta perspektyvy*. Proceedings of Conference (pp. 172–178). Chernivtsi: Vydavets Yavorskyi S. N.

УДК 37.018.1:173:165.742

Л. В. Гончар, м. Київ

СІМ'Я ЯК ОСНОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ВИХОВАННЯ ГУМАННИХ БАТЬКІВСЬКО- ДИТЯЧИХ ВЗАЄМИН

Стаття присвячена розгляду інституту сім'ї як провідного середовища виховання дитини. У цьому ракурсі представлено певні типи сімей, які репродукують несприятливий вплив на дітей.

Особливу увагу акцентовано на аналізі певних чинників, які зумовлюють суперечності та складнощі у внутрішньосімейних взаєминах між дітьми і батьками, а саме: аномія, стрімкий розвиток інформаційного суспільства, перебування держави фактично у стані війни.

Ключові слова: сім'я, гуманні батьківсько-дитячі взаємини, сімейні цінності, виховання.

Сім'я – це основна сфера життя і розвитку дитини. Психолого-педагогічний клімат, який панує в родині, впливає на кожного з її членів і передусім на дітей. Виховна ситуація позначається на їх загальному самопочутті, адекватній самооцінці тощо. Специфіка взаємин у родині багато в чому визначає і характер ставлення дитини до життєвих реалій. Результати останніх досліджень свідчать, що міжособистісні взаємини батьків і дітей стають усе напруженішими, зокрема зникає атмосфера тепла та інтимності між ними. Велика кількість сучасних дітей, особливо підліткового віку, відчувають емоційне відторгнення з боку дорослих членів сім'ї. Саме батьки нерідко виступають джерелом напруги у взаєминах з дітьми, транслюють власні страхи, тривоги, агресію, провокують насильницькі дії.

Такий стан актуалізує важливість формування у дітей та учнівської молоді усвідомленого ставлення не тільки до